

TELEVİZYON GÖSTERGEBİLİMİ

Prof. Dr. Seyide PARSA*

ÖZET

Çalışmada, iletişimi “Anlamaların Üretimi ve Değişimi”, iletişim araştırmasını da “Metin ve Kültür Araştırması” olarak gören yaklaşım temel alınarak, önce göstergebilim kavramı tarihsel bir süreç içinde değişik düşünürlerin görüşleri doğrultusunda incelenmiş, göstergebilim ve yapısalcılık ilişkisine değinilmiş ve sonunda da televizyon göstergebilimi kavramı Daniel Chandler’in göstergebilimsel çözümleme yöntemi temel alınarak açıklanmaya çalışılmıştır.

İletişim herkesin bildiği, ancak çok az kişinin doyurucu bir biçimde tanımlayabildiği bir insan etkinliğidir. İletişim yüz yüze konuşmadır., televizyondur, enformasyon yaymadır, saç biçimidir, edebi bir eleştiridir. Listeye sonsuz sayıda ekleme yapılabilir.

İletişim çalışmalarının doğası hakkında bir anlaşma eksikliği bulunmaktadır. Fiske (1996:16)'e göre "Her tür iletişim göstergeler, kodlar içermektedir. Göstergeler kendilerinden başka bir şeye gönderme yapan eylemler ya da yapılarıdır., yani anlamlandırma yapılarıdır. Kodlar içinde göstergelerin düzenlendiği ve göstergelerin birbirleri ile nasıl ilişkilendirileceğini belirleyen sistemlerdir". Göstergeleri/ kodları/iletişimi aktarma veya alma, bir toplumsal ilişkiler pratiğidir. İletişim, kültürümüzün, kültürel yaşamımızın merkezindedir. İletişim olmaksızın herhangi bir kültür ölmek zorundadır. Bütün bunların sonunda, **iletişim iletiler aracılığıyla yapılan bir toplumsal etkileşimdir.**

İletişim araştırmalarında iki temel okul bulunmaktadır. Birinci okul iletişimi **iletilerin aktarılması** olarak görür. Gönderici ve alıcıların nasıl kodlama yaptığı ve kod açtığı, aktarıcılarının iletişim kanallarını nasıl kullandığı ile ilgilenir. **Etki ve doğruluk** gibi konularla ilgilenir. Bu, **süreç okuludur.**

İkinci okul iletişimi **anlamaların üretimi ve değişimi** olarak görür. Anlamaların üretilmesinde iletilerin, ya da metinlerin insanlarla nasıl etkileştiği ile ilgilenir. Yani metinlerin kültürümüz içindeki rolü üzerinde durur. Bu okul için iletişim

* Ege Üniversitesi, İletişim Fakültesi

araştırması **metin ve kültür** araştırmasıdır. Temel araştırma yöntemi göstergebilimdir. Bu okul göstergebilim okuludur.

Göstergelere (işaretlere) ve onların anlam iletme biçimlerine ilgi göstermenin uzun bir tarihi vardır. Bu tür çalışmaları Ortaçağ düşünürlerine, John Locke'a kadar indirmek mümkündür. İsviçreli dilbilimci Ferdinand de Saussure (1857-1913) ve Amerikalı mantık-bilimci Charles Saunders Peirce (1839-1914) göstergebilimin kurucularıdır. Saussure'ün ölümünden sonra öğrencileri tarafından kitap haline getirilen "Genel Dilbilim Dersleri" (1916) adlı ders notlarında yazar, genel bir göstergebilimin varlığından söz etmektedir (Barthes, ?).

"Dil fikirleri anlatan bir göstergeler (işaretler) sistemidir. bundan dolayı yazı sistemiyle, sağır dilsiz alfabesi ile, simgesel ritüellerle, nezaket kuralları ile, askeri işaretlerle karşılaştırılabilir. Fakat dil bu sistemlerin hepsinden de önemlidir. Toplum içindeki göstergelerin hayatı ve canlılığı üzerinde duran bir bilim dalı düşünülebilir; bu bilim dalı sosyal psikolojinin, dolayısıyla da genel psikolojinin bir kısmı olacaktır. Ben buna (Yunanca SEMEION-gösterge sözcüğünden kaynaklanarak semiyoloji adını vereceğim. Semiyoloji, göstergelerin nelerin karşılığı olduğunu, onlara hangi yasaların hakim olduğunu gösterecektir. Bilim henüz mevcut olmadığından semiyolojinin ne olabileceği hakkında hiçbirşey söyleyemez, ama ortaya çıkmaya hakkı vardır, belli bir yeri şimdiden sınırlamıştır".

Dilbilimin kurucusu Saussure'e göre göstergebilim, göstergelerin toplum içindeki yaşamını inceleyecek bir bilimdir. Dili inceleyen dilbilim, Saussure için göstergebilimin sadece bir dalıdır.

Peirce' a göre gösterge, herhangi bir kimse için, herhangi bir ölçüde ve herhangi bir şeyin yerini tutan herhangi bir şeydir. Göstergenin yerini tuttuğu şey göstergenin nesnesidir. Peirce'e göre el-kol hareketleri (gestures), elbise kodları, trafik işaretleri, reklam resimleri, gazeteler, TV programları vb. görsel göstergeleri (visual signs) kullanan medya türleridir (Aktaran Bignell, 1997:14). Dilbilimsel göstergede gösterenle/gösterilen arasındaki ilişki kendiliğindedir, kediye k-e-d-i denmesi nedensizdir oysa filmsel, fotoğrafik göstergelerde gösteren/gösterilene benzemektedir, kedi göstergesi kediyi göstermektedir.

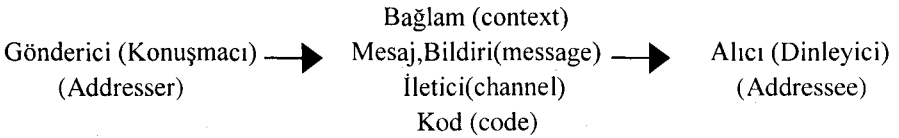
Saussure ve Peirce'ı eleştiren Eco (Aktaran Büker, 1991:32-33)'ya göre gösterge tanımı daha değişiktir. Eco'nun gösterge ve göstergebilim tanımına göre:

"Başka bir şeyin yerini anlamlı olarak tuttuğu varsayılabilen her şey göstergedir. Gösterge başka bir şeyin yerini tuttuğunda o şeyin var olması ya da o anda gerçekten bir yerde olması gerekli değildir. Bundan dolayı ilke

olarak göstergebilim yalan söylemek için kullanılabilen her şeyi inceleyen bir bilim dalıdır”

Peirce’in mantığa dayalı göstergebilim kuramını izleyen C. Morris, Saussure ‘ü izleyen ise “Rus biçimcileri” olarak isimlendirilen Moskova Dilbilim Çevresi oldu. Biçimciler edebiyat alanında şiirsel dil araştırmaları üzerinde göstergebilimsel çözümlenmeleri denediler. Rus biçimcilerinden Jakobson, 1920 yılında Çekoslovakya’ya yerleşerek yapısalcılık ile biçimcilik arasında köprü oluşturdu. Jakobson, kuramsal açıklamalar ve uygulamalarına yer verdiği “Linguistic and Poetics” adlı kitabında sözlü iletişim kuramına yer vermektedir. Çalışmalarını şiir, destan, halk masalı gibi daha çok sözlü sanatın ses ve anlam özellikleri üzerinde yoğunlaştıran Jakobson konuşmanın anlamını belirleyen tek etkenini iletini kendisi olmadığını, bunun yanında bazı etmenlerin de etkili olduğunu iddia etmektedir. Söze dayalı iletişimde başka bir deyişle sanatsal iletişimde mesajın kendisi kadar anlamı yaratmaya etki eden altı etmeni aşağıdaki şemada göstermektedir.

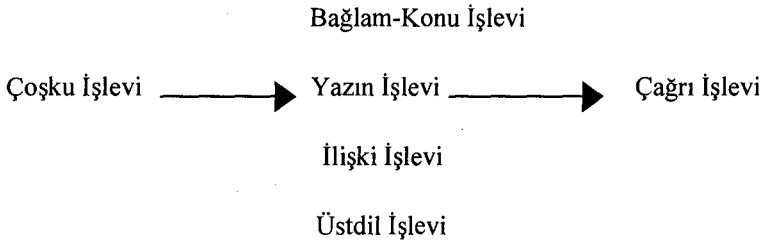
Sanatsal iletişim bağlamında Jakobson ‘un sanat ve kültür üzerindeki çalışmalarından da bahsetmek gerekmektedir. Jakobson kitle iletişimi kuramlarına özgü model ve terimleri sanat ve kültür alanına aktarmayı başarmıştır. Onun geliştirdiği modelde (Şekil:1) dilin, sanatın ve daha genel olarak da kültürün incelenmesi mümkündür.

Şekil-1 Jakobson’un sözlü dilsel iletişim modeli

Jakobson’a göre dil, işlevlerinin çeşitliliği içinde ele alınmalıdır. Dilin sanatsal işlevlerinden biri olan yazının dilin diğer işlevleri arasındaki yerini belirlemek ve söz konusu işlevler hakkında bir fikir verebilmek için her dilsel oluşu, her dilsel iletişimi oluşturan etkenleri gözden geçirmek gerekir. Konuşmacı ya da gönderici (addresser) alıcı ya da dinleyiciye (addressee) bir bildiri, mesaj gönderir. Bu mesajın etkili olabilmesi için mesaja önce gönderme yapacağı bir konu, bağlam (context) gerekir. Alıcı tarafından algılanabilen bu bağlam için gönderici ve alıcının ortak paylaştıkları bir kodun da bulunması gereklidir. Son olarak da iletişimi gerçekleştiren bu ikilinin arasında iletişimin sürekliliğini sağlayacak bir iletici, bağlantı kanalının bulunması şartı bulunmaktadır. Bu altı etkenin her biri ayrı bir

dilsel işlevin doğmasına yol açmaktadır. Bunlar aynı şemaya göre yerleştirildiğinde aşağıdaki tablo ortaya çıkmaktadır (Aktaran, Rıfat, 1996:85).

Yazma olayı yazarın iki eylemi ile gerçekleşmektedir. Yazar geniş bir sözcükler topluluğundan ya da dizisinden sözcüklerini seçer, daha sonrada bu sözcükleri yanyana getirerek birleştirmektedir. Sözcük seçimi dilin **dizisel**, sözcüklerin birleştirilmesi ise dilin **dizimsel** eksenidir. Ayrıca yazar metafor ve metonimi gibi “anlam olayları” ndan da yararlanabilmektedir. Jakobson ve Propp Biçimcilik ve Yapısalcılık arasında köprü kurmaktadır.

GÖSTERGEBİLİM YAPISALCILIK İLİŞKİSİ

Yapısalcılık, İsviçreli dilbilimci Saussure'ün **genel dilbilim dersleri** (1916) adlı yapıtının üzerine temellendirilmektedir. 1928 yılında La Haye'de yapılan Dil Kurultayı'nda “Yapısalcı Dilbilim”, Saussure'ün dilbilimini çalışmalarını temel almaktadır. Yapısalcı dilbilim tarihsel gelişimi boyunca iki ana ekolde gelişir; ilki Amerikan yapısalcılığı adı verilen Bloomfield'in geliştirdiği “Dağılımsal Dilbilim”, diğeri ise Saussure'den yola çıkan Avrupa'daki “Yapısalcı Dilbilim”dir. “Rus Biçimciliği”, “Prag Dilbilim Çevresi” ve “Kopenhag Dilbilim Çevresi” bunların içerisinde girmektedir.

Yapısalcılığın ne olduğu sorusuna bazı bilim adamları “yöntem”, bazıları ise çözümlene yönelimi tanımlamasını getirdiler. İkisinin ortak paydası ise yapısalcılığın bilimsel bir yöntem, çözümlene işlevini yüklenen bir yöntem olduğudur. Piaget 'e göre, “yapısalcılık temel özellikleriyle belirli bir öğretiy ya da felsefe değil, yalnızca bir yöntemdir” (Aktaran Birkiye, 1984:11).

Saussure öncelikle dil olgusunun ne olduğunun saptanması ve tanımlanması gereğini ortaya atmaktadır. Bu amaçla dilin öğelerinin belirlenmesini sağlayacak bir yöntem geliştirir. Dilin yalnızca tarihsel boyutunun olmadığını bunun yanında bir de dizgesel boyuta sahip olduğunu belirtir. Başka bir deyişle dilin kendi başına alınıp incelenecek bir NESNE durumuna gelebildiğini belirler. Bu belirleme yapısal dilbilimin temelini oluşturur. Sausure her sözcüğün, bir gösterge (işaret)

olduğunu ve "gösteren" (sözün ağızdan çıkan ses birimleri olarak fiziksel gerçekliği) ve "gösterilen" den (sözcüğün zihinde uyandırdığı kavram) meydana geldiğini savunur. **Gösterge:gösteren/gösterilen** kategorisi oldukça önemlidir. Toplumsal bir dizge olan dil, içinde gösteren/gösterilen diye adlandırılan iki özelliğin kaynaşmasından oluşan göstergelerin kendi aralarındaki ilişkiden doğmaktadır. Yapısalcı dilbiliminde bunlardan başka **dil/sözcük, biçim/ töz, eş süremlilik/art süremlilik** vb. gibi kavramlar da yer alır ve dili bir yapı gibi ele alır. Bu yapı içindeki olguları da "yapı"nın olguları olarak inceler.

Saussure'ün yapısalcı dilbiliminden yola çıkan yapısalcılık, kırklı yıllardan sonra dilbilim dışındaki alanlarda da uygulanmaya başlar. Genel olarak özetlenirse; yapısalcılık gerçekliğin yapısını kavramada dili örnek alır ve bunu diğer insan faaliyetlerine uygular. Yapısalcılığı dilbilimin dışına ilk kez taşıyan antropolog Lévi-Strauss'tur ve dilsel yapıdaki çözümlenmeleri toplumsal yapıya taşıyarak antropolojik çözümlenmelere geçmektedir. Lévi-Strauss insanın günlük yaşamında farkında olmadan yaptığı hareket ya da yerleşmiş yaklaşımları anlamlandırmada kullanarak, en basit yemek pişirme, evlenme inanışları ya da mitler (masallar) gibi tüm kültürel süreçleri içine alan yapısalcı bir yaklaşımla hareket etmektedir. Sonuçta farklı kültürlerin dünyayı anlamlandırması kendilerine göre olsa da anlamlandırma yolları evrenselidir, "yani anlamlar ürettikleri kültüre özgüdür, ancak bunları üretme biçimleri tüm insanlar için evrenselidir" (Akataran Fiske, 1996:152).

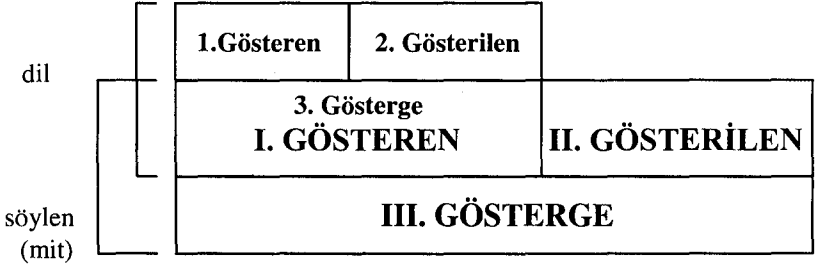
Yapısalcılığın ilkelerini ilk kez dilin dışına çıkaran Strauss'tan sonra, Dumézil ve Braudel tarihe, Foucault felsefeye, Lacan psikanalize, Barthes edebiyat eleştirisine, Althusser toplumbilime, Metz sinema göstergebilimine, Eco, Fiske, Berger televizyon göstergebilimine uygulamaktadırlar. Son yıllarda yapısalcılık post yapısalcılık aşamasına geçilmektedir. Klasik yapısalcılar metnin (textin) öte tarafına, yani "gerçek" okuyuculara, izleyicilere, dinleyicilere başkalarının bulduğu aynı anlamı doğrulayıp doğrulamadığına bakmamaktadırlar.

Saussure'ün modelinde gösterge, gösteren (anlam veren) ve gösterilenden (anlam verilenden) meydana gelir. Gösteren göstergenin algıladığımız fiziksel varlığı, gösterilen ise göstergenin düşünsel kavramıdır. Bu ikisi dış gerçekliği ya da anlamı oluşturur. Bu iki öge ortak kültürel deneye bağlıdır, evrensel değildir. Anlam bu ögelerin yapısal ilişkilerinde aranır.

Fransız bilim adamı Barthes, göstergebilimin bağımsız bir bilim niteliği kazanmasında önemli çalışmalar yapmaktadır. Barthes göstergelerin anlamı nasıl ürettikleri konusunda çalışmalar yapmakta, Saussure'ün dilbilimsel bağlamdaki gösterge çözümlenme şemasını otomobilden modaya kadar uzanan bir yelpaze

içindeki tüm göstergelere uygulamaktadır. Göstergebilimde anlamlama kavramını irdelemektedir.

Söylenleri göstergebilimsel bir dizge olarak kabul eden Barthes söylen (mit) çözümlenmelerinde göstergebilimsel yöntemi kullanmakta ve söylenlerin (mitosların) birebir açıkladıkları anlamlarının yanında çağrışımsal olarak alınan yan anlamları da olduğunu açıklamaktadır. Herhangi bir göstergenin düz anlamı ile yan anlamının iç içe olduğunu ve aradaki kaymaların çözümlenmelerde açığa çıkacağını savunmaktadır. Bilimsel dilde kavramla (gösterilen) bunun anlatım biçimi olan (gösteren) arasındaki kaymalar en aza indirgenmek zorundadır. Başka bir deyişle her bilimsel gösterenin tek ve belirli bir düzenlam olmalıdır. Düz anlamda gösterenle gösterilen arasında birebir ilişki bulunmaktadır. Bilimsel dilden sanata ya da günlük konuşma diline geçildiğinde düz anlamla göstereni arasındaki örtüşme yavaş yavaş keskinliğini kaybetmekte, gösterene bağlı yan anlamlar diyebileceğimiz değişik anlamlar ortaya çıkmaktadır. Bu artışın en fazla olduğu alan sanattır. Sanat dalları bu anlam bolluğu nedeniyle yoruma açıktır. Roland Barthes göstergelerin bir dizgeden diğerine kaymalarını aşağıdaki biçimde (Şekil:2) göstermektedir:

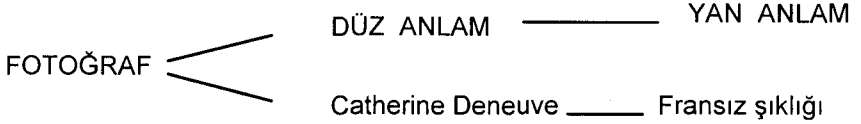
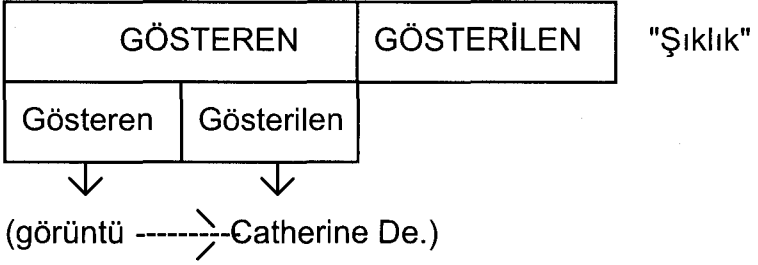

Şekil :2 Göstergelerin düz anlam yan anlam dizgeleri

Her göstergebilim türünde iki terim; gösteren ve gösterilen arasında ilişki olduğu varsayılmaktadır. Genel dilbilimde gösterenin, gösterileni belirttiği söylenmektedir. Ancak Barthes her türlü göstergesel dizgede iki değil, üç farklı terim karşısında bulunduğumuzu savunmaktadır. Kavranan şey art arda gelen birer terim değil, kendilerini birleştiren ilişkidir. Buna göre gösteren, gösterilen, bir de bu iki terimin çağrışımsal toplamı olan gösterge bulunmaktadır. Barthes şu örnekle savını açıklamaktadır; “Bir gül demetini alalım; ona tutkumu anlatıyorum. Burada bir gösteren, bir gösterilen, bir de güller ve tutkum yok mudur? Bu bile değil; doğrusunu söylemek gerekirse, yalnızca “**tutkulaştırılmış**” güller vardır burada. Ama çözümlenme düzleminde üç terim yer alır, çünkü tutkuyla yüklenmiş güller kusursuz ve doğru olarak güllere ve tutkuya ayrılabilir. Güller ve tutku

birbiriyle birleşerek gösterge dediğimiz bu üçüncü terimi oluşturmadan önce de vardır” (Barthes, 1998:184).

Günlük yaşamda güller, nasıl taşıdıkları bildiriden ayrılmazsa, çözümleme düzleminde de gösteren olarak güllerle, gösterge olarak güller de birbirine karıştırılmaz. Gösteren boştur, gösterge ise doludur, bir anlamdır.

Şekil:3-4 Reklam fotoğrafının şeması (Williamson, 1978:90)

Yan anlamın gösterenleri göstergelerden (yani gösteren ve gösterilen bütünü) meydana gelmektedir. Yan anlamın "gösterenleri" düz anlam düzleminin göstergelerinden meydana gelmektedir. Yan anlamın "gösterilen" ine gelince, onun karakteri her şeyden önce global ve yaygındır, bir ideolojinin parçasıdır. Bu gösterilenler kültür, bilgi ve tarihle yakın iletişime sahiptir.

Çağdaş televizyon eleştirisi kullandığı sözcüklerin çoğunu göstergebilim ve yapısalcılıktan almaktadır. Whannel sık sık dile getirdiği şakaya göre: "Semioloji bize zaten bildiğimiz şeyleri asla anlamadığımız bir dilde söyler" (Aktaran Seiter, 1992). Televizyonun ikonik bir yapısı bulunmaktadır. Televizyon iletişimde bulunurken büyük ölçüde göstergeler sistemine dayanmaktadır. Gösterebilim

iletişim için kullanılan herşeyin sözcükler, görüntüler, trafik işaretleri, çiçekler, müzik, tıbbi septomlar ve diğer pek çok şeyin incelenmesidir. Göstergebilim göstergelerin iletişimde bulunma yolları ve onların kullanımlarına egemen olan kurallar üzerinde durmaktadır. Kültürün üzerinde durma aracı olarak göstergebilim geleneksel eleştiriden kökten ayrılmaktadır. Bilindiği gibi geleneksel TV eleştirisinde ilk iş estetik objeyi ya da metni kendine özgü anlamlarına göre yorumlamaktır. **Göstergebilimin ilk sorguladığı şey anlamın NE olduğundan çok, NASIL yaratıldığıdır.**

Anlamın çözümlenmesinde üç öge önde gelmektedir. 1) gösterge, 2)göstergenin işaret ettiği şey, 3) göstergeyi kullananlar. Gösterge duygularla algılanabilen, kendisinden başka bir şeyi işaret eden, kullanıcılar tarafından işaret olduğu kabul edilen, tanınan fiziksel bir şeydir. Örneğin bir orkestra şefi orkestraya doğru döner elinle bir işaret yapar ve tüm orkestra üyeleri çalmaya başlar. Bu el işareti tüm üyeler "okuyucular" tarafından anlaşılmiş, tanınmıştır. Anlam orkestra şefinden yayılarak iletilmiştir.

Anlam, metinle okuyucu arasındaki ilişkiden ortaya çıkmaktadır. Bu görüşü savunan kuramlar:

- Nesnel (objectivist) Kuramlar
Metinle okuyucu arasındaki ilişki nesnelidir. Mesajın birebir, doğru ve hatasız iletilmesi ve anlaşılması önemlidir.
- Anlam Kurma (constructivist) Kuramları
Metinle okuyucu arasında karşılıklı etkilenme sonucu anlam ortaya çıkar.
- Öznel (subjectivist) Kuramlar

Anlam tamamen okuyucunun yorumlamasına bağlıdır. Anlam yeniden üretilmektedir.

Medya metinlerinin içeriklerini açıklamak için kullanılan çözümlene yöntemleri Chandler'in şemasında aşağıdaki gibi gösterilmiştir.

	METİNÇÖZÜMLEMESİ	
İçerik Çözümlemesi	Söylem Çözümlemesi	Tür Kuramı
Göstergebilimsel çözümleme	Anlatıbilimsel Çözümleme	Metinlerarası İlişkilerin Çöz.
	Retorik Çözümlemesi	

TV metinlerinin çözümlenmesinde yukarıdaki yöntemlerden yalnızca göstergebilimsel yöneme yer verilmektedir. Göstergebilimsel çözümlerler 3 temel alanda yapılmaktadır:

- Göstergelerin, işaretlerin bizzat kendilerinin incelenmesi. Burada işaretlerin çeşitlerini anlamı iletmekteki farklı yolları ve işaretlerin ilişki yollarını içermektedir.
- Göstergelerin, işaretlerin örgütlendikleri sistemlerin ya da kodların (şifrelerin) incelenmesi, toplumun ya da kültürün gereksinimlerini karşılamak için çeşitli kodların gelişme yollarını inceler.
- Göstergelerin ve kodların içinde işlediği kültürün incelenmesi.

TELEVİZYON GÖSTERGEBİLİMİ

Televizyon çağdaş dünyanın masalcısı (story-teller) olarak kabul edilmektedir. Burada sorulması gereken soru televizyonun ne tür öykü anlattığıdır. Televizyonda göstergebilimsel açıdan çözümlenen fenomene, materyale metin (text) denilmektedir. Metnin (text) kapsamına bundan başka fotoğraf, reklam afişi, film, duvar resmi vb. de girmektedir.

Televizyonun anlatı metinleri (textleri) durum komedileri (sitcom), çizgi filmler, polisiye diziler, soap-operalar, reklam filmleri, TV filmleri ve TV dizileri gibi televizyonun "eğlendirme" işlevini yerine getiren programlardır. Göstergeler ve ilişkiler göstergebilimsel çözümlenmenin iki anahtar kavramıdır. TV göstergebiliminde dikkatin odaklandığı her hangi bir metnin biçim ve içeriğinin nedensiz geçici bir ayırımı yapmakta ve o metni oluşturan göstergeler sistemi üzerinde durulmaktadır. Böylece televizyonda bir an için görünen bir sofa, biftek, patates kızartması, elmalı pay olarak değil, sosyal durum, zevk, incelik, milliyet vb. türünde kavramlar olarak anlam yaratmaktadır.

Anlatı kuramından öğrendiğimize göre hangi kitle iletişim aracı kanalıyla olursa olsun her anlatı türü ikiye ayrılmaktadır. Bunlardan biri **ÖYKÜDÜR** yani kısaca "ne oluyor ? kime oluyor ? sorularının cevabına karşılıktır. İkincisi ise **SÖYLEMDİR** yani "öykü nasıl anlatılıyor" sorusuna karşılıktır. Metin, film mesajlarını dizisel ve dizimsel olmak üzere iki eksen üzerinde düzenlemektedir. Metnin tam anlamı düzenleme ve seçmenin iki ekseninin karmaşık bir dokusudur. Kısaca metin, bütün olarak okunması gereken söylemdir, mesajlar bütünüdür. Dizimsel eksen, söylemin metnin zinciri içinde birbirine bağlanan yatay mesajlar akışı, başka bir deyişle **BİRLEŞTİRME**DİR. Dizimsel eksen anlamlandırmada **NEYİN NEYİ İZLEDİĞİ** seviyesine bakmaktadır. Her metinde yatay eksenle beraber dikey eksen dizisellik de bulunmaktadır. Dikey eksen **SEÇİCİLİK** ön plandadır ve **NE İLE NEYİN GİTTİĞİ** önemlidir. Oyunculuk, jestler, diyaloglar,

müzik, kamera hareketleri, açıları, çekim ölçekleri, aydınlatma, renklerin seçimi vb. gibi anlamın dizisel boyutu filmin anlatılması aşamasında ortaya çıkmasına rağmen anlatıma tabi değildir.

Televizyon ikonik bir dile sahiptir. Ekrandaki hangi tür program içerisinde olursa olsun bize bir şeyler anlatan ikonlar yer almaktadır. Peirce gösterge tanımlamalarında ikon göstergelerin nesnelere bire bir benzemekte olduğunu belirtmekte ve örnek olarak da fotoğrafı vermektedir. Eco'ya göre, "ikonik gösterge, bize gönderim nesnesini çağrıştırmak için, benzerlik alanında yeterli ipuçları taşıyan göstergedir" (Aktaran Erkman, 1986:31).

TV ekranında görüntü de ikonik göstergedir. Bir çok kültürde özellikli, zengin anlamlar kazanmış ve buna bağlı olarak çok güçlü durağan anlamlar taşıyan bir çok gösterge bulunmaktadır. Bu tür göstergeler için Hıristiyan Ortodoksluğuna ait dinsel resimleri **İKON**'lara gönderme yapıldı. Bilindiği gibi ikonlar gösterdikleri şeyin gücünü iyi taşıyan ve çok popüler göstergelerdir.

Her araç, hangi popüler sanat formunu, türünü taşırsa taşırsın doğası gereği bazı sınırlamaları onlara yüklemektedir. Televizyonun doğası ve küçük ekranı nedeniyle örneğin büyük savaş sahneleri yapmak güçtür. Televizyon bir "yakın-çekim" aracıdır, bir aksiyonu yakalamaktan ziyade bir karakterin dışı vurulmasına daha uygun düşmektedir.

Öyleyse göstergebilimi televizyona uygularken aracın "göstergeler" olarak işlevi olan görüntüleri üzerinde yoğunlaşmak gerekmektedir. Bu bakış açısından ele alındığında televizyon hakkında en ilginç olan şey aracın kullandığı kamera ölçekleridir. Aşağıdaki liste "gösteren" olarak görev yapan daha önemli olan çekim türleri, tanımları ve gösterdikleri anlamlar gösterilmektedir (Berger, 1981:110).

"Gösteren(çekim türü)	Tanımı	Gösterilen (anlam)
Yakın-çekim	Yalnızca yüz	İçtenlik
Boy çekim	Vücudun çoğu	Kişisel ilişki
Uzak çekim	Dekor ve Oyuncular	Ortam,ölçek,halka uzaklık
Genel çekim	İnsan vücudunun hepsi	Sosyal ilişkiler

Aynı şeyi kamera açıları ve kurgu tekniklerine de uygulayabiliriz.

Gösteren	Tanım	Gösterilen (anlam)
Alt açı	Kamera aşağıdan bakar	Güç, otorite
Üst açı	Kamera yukardan bakar	Küçüklük, zayıflık
Zoom-içeri	Kamera içeri doğru girer	Gözlem, odaklama
Açılma	Perdede görüntü açılır	Başlama
Kararma	Perdede görüntü kararır	Son
Kesme	Bir görüntüden diğerine geçme	Aynı andalık, heyecan
Silme	Görüntü ekrandan silinir	Sonun empoze edilmesi

Kamera ölçekleri, kamera açıları, kamera hareketleri, kurgu teknikleri gibi yukarıda belirtilen malzeme bir tür televizyon grameri anlamına gelmektedir. Televizyon izledikçe bu fenomenlerin anlamlarını öğreniriz. Bunlar bizim sunulan programda neler olduğunu anlamamıza katkıda bulunurlar.

Aydınlatma teknikleri, renk kullanımı, ses efektleri, müzik vb. gibi üzerinde düşünülmesi gereken öğeler de vardır. Bunların hepsi televizyonda gördüklerimizi (hatta duyduklarımızı) yorumlamamıza hizmet eden "**gösteren**"lerdir. Televizyon konuşma dilini, görsel imgeleri ve sesi insanların içinde fikirler ve izlenimler yaratmak için kullanan çok karmaşık bir araçtır. Televizyon göstergebilimcilerinin ilk görevi önce bunun nasıl mümkün olduğunu ikinci olarak da nasıl başarılı olduğunu belirlemektir. Aşağıdaki göstergebilimsel çözümleme yöntemi İngiliz iletişim bilimcisi Chandler'in modelidir.

CHANDLER'İN MODELİ

Göstergebilim bir şeyi temsil edebilen her şeye uygulanabilir. Kitle iletişim ortamı içerisinde televizyon, radyo programları, filmler, çizgi filmler, gazeteler, dergi yazıları, posterler ve diğer reklamlar da dahil her hangi bir medya metnine göstergebilimsel çözümleme uygulanabilmektedir. Birbirine karşıt olan iki medya metni ele alınıp ayrıntılı çözümlemelerin yapılması uygun olacaktır. Bu tek bir metni çözümlmekten daha kolaydır. Fiske (1982:103-107) değerli bir göstergebilimsel çözümleme yöntemi ve uygulaması önermektedir. Berger de medya metinlerinin çözümlenmesi için bazı temel kılavuz ilkeleri önermektedir. Bu ilkeler tamamen kabul edilerek ve bazı eklemelerle aşağıda sunulmaktadır:

- **Önemli göstergeler nedir ? Neyi göstermektedir?**
 - İçerisinde göstergelerin anlam ürettikleri sistem nedir ?
 - Hangi çağrışımlar için içine karışmaktadır ?

- **Metnin dizimsel yapısı nedir ?**
 - Bir birim (örneğin tek bir film çekimi) diğerinle nasıl ilişkilendirilir ?
 - Ögelerin sekans düzenlemesi anlamı nasıl etkilemektedir ?
 - Metni biçimlendiren bilinen formüller var mıdır ?
- **Dizisel çözümleme**
 - Metnin tamamı (araç, tür, tema olarak) hangi dizi sınıfına girmektedir ?
 - Araçta yapılan her hangi bir değişiklik üretilen anlamı nasıl etkileyecektir ?
 - Metin farklı bir tür içinde oluşturulsaydı neye benzerdi ?
 - Hangi diziler gözle görünür biçimde yoktur ?
 - Metinde (doğa/kültür gibi) hangi karşıt çiftler bulunmaktadır ?
 - Metinde merkezi bir karşıtlık var mıdır ?
 - Bu karşıtlıklar hangi türden psikolojik, sosyal ve politik anlamlar yüklenmiştir?
- Fiske'in "İletişim Testini- **DEĞİŞİM TESTİNİ**" uygulayarak metnin farklı görünümelerini ve bunların anlamlarını belirleyiniz. Bu temel bir analiz biriminin (ya da göstergenin) kendinize ait bir başkasıyla yer değiştirmesi ve etkinin ölçülmesini düşlemekle ilgilidir. Bel çekimi yerine omuz çekiminin kullanılması, yaş, cinsiyet, sınıf ya da etnik grubun değiştirilmesi, nesnelere değiştirilmesi, fotoğrafın belli noktalardan alınması gibi değişiklikleri içermektedir. Metni anlamanızda dizi ve dizimin tanımlanması ne denli katkıda bulunmaktadır.
- **Hangi semiyolojik kodlar kullanılmaktadır ?**
 - Kodlar geniş alan yayıncılığı (broadcast) mı yoksa dar alan yayıncılığı (narrowcast) kodları mıdır ?
 - Metinde türünün hangi uzlaşımları (saymacaları) daha belirgindir?
 - Hangi kodlar aracın kendisine özgü kodlardır ?
 - Hangi kodlar diğer medyayla ortaktır ?
 - Hangi kültürel varsayımlar çağrıştırılmaktadır ?
 - Tercih edilen okuma nedir ?
 - Bu baskın kültürel değerleri ne ölçüde yansıtmakta ya da onlardan ne ölçüde ayrılmaktadır ?
 - Hangi alternatif okumalar mümkün görünmektedir ?

- **Metinlerarasılık**

- Bu metin diğer türleri andırmakta mıdır ?
- Tür içerisindeki diğer metinlerle karşılaştırılabilir mi ya da onları andırabilir mi?
- Diğer türlerin içerisinde bulunan benzer tema uygulamaları ile nasıl karşılaştırılabilir ?

- **Göstergebilimcilerin metne uygulanabilecek başka katkıları var mıdır?**

- **Tekstin yalnızca yapısalcı bir çözümlemesi yetersiz mi yoksa yeterli midir ?**

Televizyon metinlerinde yukarıdaki seçeneklerden yalnızca biri uygulanabilir. Örneğin metne gösterge çözümlemesi, dizisel, dizimsel çözümlemelerden biri seçilip uygulanabilir.

Televizyon mesajlarının çözümlenmesi, özellikle de yapısal çözümler son zamanlarda gelişti. Televizyon programlarının ve haberlerinin içerikleri, söylemi ve alımlanması üzerine post-yapısalcı göstergebilimsel çözümler, kültür çalışmaları alana getirilen yeni yaklaşımlar olarak iletişim bilimcilerin dikkatini çekmektedir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Barthes, R. (1998). **Çağdaş Söylenceler**. İstanbul: Metis Yayınları.

----- (?). "Elements of Semiology". <http://www.werpe.net.au/affcam/ph/>

Birkiye, A. (1984). **Yapısalcılığın Eleştirisine Doğru**. İstanbul: Varlık Yayınları.

Bignell, J. (1997). **Media Semiotics: An Introduction**. Manchester: Manchester University Press.

Büker, S. (1991). **Sinemada Anlam Yaratma**. Ankara: İmge Yayınları.

Chandler, D. (?). "Semiotics for Beginners". <http://www.aber.ac.uk/7Edgc/sem12.html>.

Chandler, D. (?). <http://www.aber.ac.uk/dgc/textan.html>.

Erkman, F. (1986). **Göstergebilime Giriş**. İstanbul: İ.T.Ü. Yayınları.

Fiske, J. (1996). **İletişim araştırmalarına Giriş**. Çev: S. İrvan. İstanbul: Ark Yayınları.

Rifat, M. (1996). **XX yy.Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları 2. Temel Metinler**. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Williamson,J. (1978). **Decoding Advertising: Ideology and Meaning in Advertising**. London: Marion Boyars.